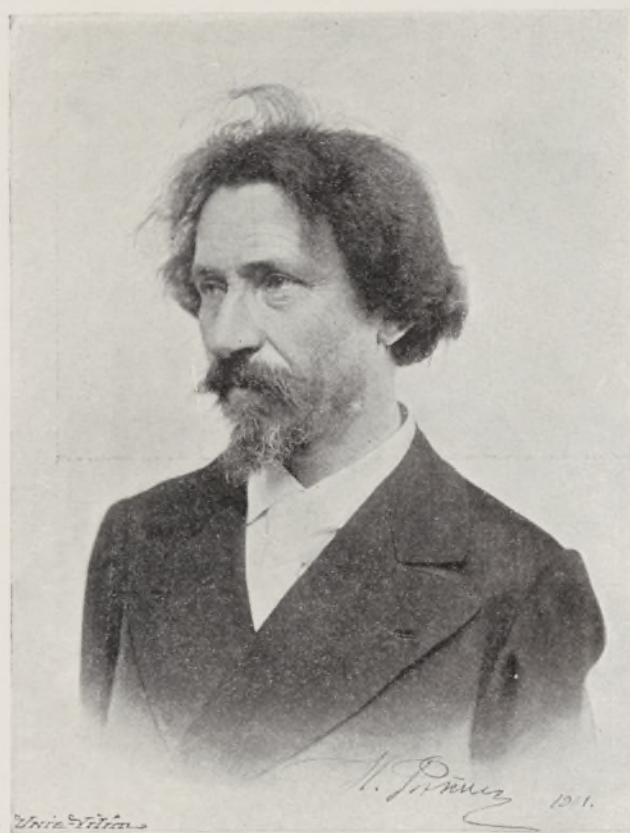

— ILJA J. RÉPIN. —

— SLOVO O RUSKÉM MALÍŘSTVÍ DO ŘĚPINA.

— ILJA J. ŘĚPIN.
PODOBIZNA Z R. 1901.

Kus Ruska velikého a málo známého předvádíme českému čtenáři. Kus jeho umění výtvarného. Západ málo je dosud zná, málo se dosud o ně staral, a my, kteří tak rádi chlubíme se býti mostem, po kterém kultura valí se ze západu na východ a naopak, t. j. kteří rádi bychom byli prostředkovateli, sedíme vlastně pod mostem a občas slyšíme jen těžké hrčení po něm.

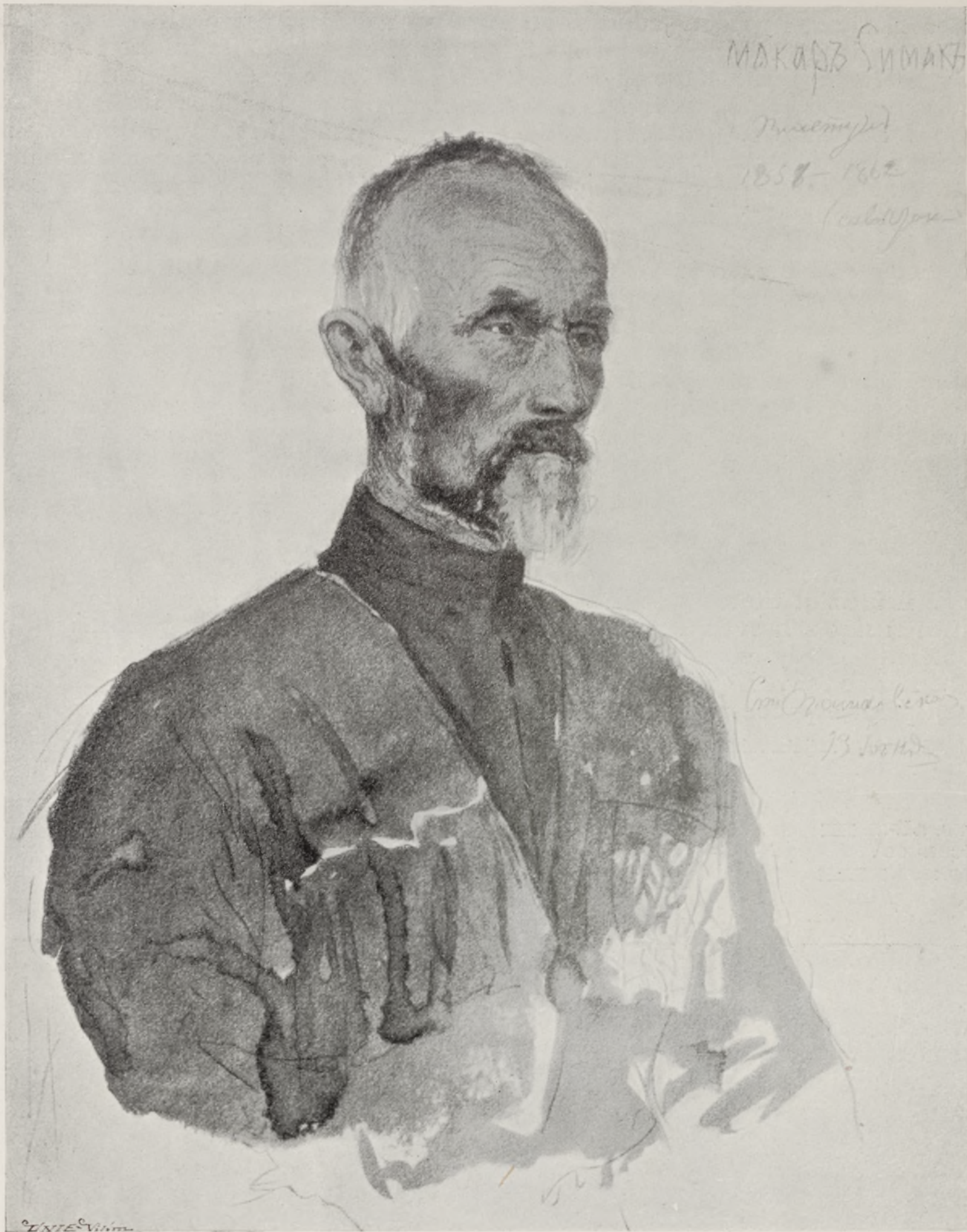
Vrcholy literatury ruské, ty jasné, zářící štíty ruské poesie, pokryté na úpatí bující zelení i mrakem pralesů ohromného života s neumlkající bouří bystrin, s rozléhavým zpěvem lučin i s temnotou smutných bažin známe dosti dobře a osvěžujeme se jimi. Také z hudby ruské přivlastnili jsme si všelicos, nejvíce ovšem Čajkovského, jenž u nás zdomácněl jako nikde jinde. Ale z umění výtvarného známe velmi málo a to ještě povrchně. A zatím vyrostla tam řada podivuhodných talentů, silných individualit uměleckých, mezi nimiž jsou mistři techniky

a také duše, tísněné zvukem divné té písně andělovy, o níž tak překrásně Lermontov zabásnil. A vydala je půda buď dosud nezkyprěná, buď málo dosud zušlechtěná, a živilo je společenské ovzduší po většině nepříznivé, chladné, ba i surové. Mnozí v té půdě a v tom ovzduší nedorozvili se do vrchovaté síly a krásy, mnozí předčasně zhynuli, ale mnozí tím vzdorněji zapustili silné kořeny a svalnatě se rozrostli. Což teprve, až půda bude všude zkyprěna, ovzduší protepleno poznáním, porozuměním a zatoužením?

Nám tváří v tvář, svými pracemi, představilo se — kromě Vereščagina — jen několik ruských malířů na výstavě peredvižníků roku lonského. Jejich práce byla jen malou ukázkou celého umění ruského a poměrně i slabou. Bylo však i na ní několik silných zjevů ryzí jakosti, a mezi nimi byl Ilja Jefimovič Rjepin.

Jej pozdravujeme tímto sešitem.

* * *

== ILJA J. RĚPIN.
KUBANSKÝ KOZÁK.
AKVARELA 1881. ==

RĚPIN znamená celou jednu dobu ruského malířství a vrchol její. Je to doba čistého realismu, realismu skutečnosti. Doba, kterou dlouho druzí připravovali, která skoro tři desetiletí trvala a která teď, po svém vyvrcholení, jest na sestupu a odchodu. Vykonala úkol svůj a podle neodvratného zákona ustupuje zjevům novým, mladším, novou svěžest a novou sílu přinášejícím, v nichž viděti nový vzestup ruského umění, nové vrcholení. Ale vrchol zůstává vrcholem, a na mapě světa uměleckého, nejen ruského, je zřetelně viditelný mezi ostatními vrcholy evropskými a ruskými.

Už před dvěma lety „Volné Směry“ načrtly z vlastního názoru rozvoj malířství ruského, pokud možno jej vidět a stopovat v Tretjakovské galerii v Moskvě*). Je to náčrtek jen kusý, neboť při veškeré své bohatosti galerie tato je přec jenom částí všeho umění ruského; jsou jiné ještě obrazárny, veřejné i soukromé, v Petrohradě a Moskvě, které přechovávají rovněž vzácné ukázky z doby popetrovské a důkladně doplňují představy o Rusku uměleckém. Ale v podstatě článek ten je správný — co do vylíčení rozvoje. Opakovalo se a opakuje se v Rusku totéž, co všude jinde: boj svobodného výrazu s chabou konvencionalností, originality s manýrou, individuality s uměním oficiálním, prostoty a upřímnosti s pompézností a strojeností. —

Když Petr Veliký dal celé Rusko, pokud to bylo možno, po evropsku natřít, cizí nános vlivů zasypal také domácí umění, vyrostlé z tradic byzantských k zajímavé svéráznosti. Západoevropský akademism zaplavil Rusko. Bylo třeba delší doby, než cizím tímto nánosem prodralo se umění ruské k sobě samému, na vzduch ruský a k svému slunci. Počátek učinili portretisté. Už v druhé polovině 18. století — tedy vlastně dosti rychle, ba netušeně — zjevuje se trojice portretistů, Rokotov, Levickij a Borovikovskij, z níž oba poslední řadí se k nejlepším západoevropským, hlavně anglickým. Skoro věřiti se nechce, že by

*) »Galerie Tretjakovská.« Volné Směry III. č. 1—3, 6—7.

ILJA J. RĚPIN. —
LOUČENÍ ODVEDE-
NÉHO. 1880. —

Rusko už tehdy mělo svého Reynoldsa a Gainsborougha. A má je. Brzy k nim přidružil se nový kolorista, ještě skvělejší, Kiprenskij, a okolo nich seskupila se celá škola portretistů, Ščukin, Tropinin, Varnek a jiní, z nichž mnozí zůstali neznámi, ač pěkné práce po nich se zachovaly. Obecenstvo chovalo se ještě lhostejně k umění a k umělcům. Patřilo k dobrému tónu, míti podobizny v domě; nuž objednávali je. Ale nezajímali se o to, kdo je maloval a je-li způsob malby drahocenný. Tito portretisté jsou první vrcholky malířství ruského, utěšeně stkví se na hranicích jeho, tím živěji a jasněji, čím víc a více rozmáhá se kolem nich „veliké umění“, oficiální, lživý klassicism, pěstovaný v malířské akademii, r. 1757 v Petrohradě založené, a vychovávající samé „klassiky“, dokonce „Poussiny“, „Raffaely“, „Rembrandty“ — zrovna jak tomu bylo také v každé literatuře, i v naší, kde Vergilů, Tassů, Ariostů atd. bylo v zásobě, jakoby jména ta byly kotillonové řády. Ale tito Poussinové atd., tito „klassikové“ — a jest jich zástup — nevytvořili nic vskutku pozoruhodného a neznamenají v rozvoji ruského umění nijakého pokroku. Podobně jako v literaturách.

Po portrétu velkoměstském přichází nápadně brzy obraz ze života venkovského. Není to však touha po životě národním, po zachycení jeho výrazu, co dává malovat vedle půvabných hlav mladých šlechticů, bujných kavalírů atd. už také ruské mužíky, vedle krajin hollandských už také ubohou vesnici ruskou. Je to s počátku hovění choutkám boháčů, kteří zachtěli mít doma obrázky ze života ruského, jako už měli obrázky ze života hollandského. Ale z těch počátků vyrostl Venecianov (1779—1847), který prvý zatoužil neobyčejnou touhou, prudkou žádostivostí po přírodě ruské a jejím lidu. Zanechal službu v Petrohradě, koupil si stateček v Tverské gubernii a odstěhoval se tam i s rodinou. „Povídali . . . , že plným světlem nijak nemožno docílit tak překvapujícího oživení předmětů. Rozhodl jsem se překonat nemožnost: ujel jsem na vesnici a dal se do práce“ — píše o cizím obraze vystaveném r. 1820, jakoby chtěl se stát už tehdy prvním

ILJA J. RĚPIN.
PROCESSÍ. 1882.

pleinairistou, tolik let před Manetem a Zolou. „Abych toho dosáhl, musel jsem zanechat všech pravidel a manýr, získaných 12letým kopírováním v Eremitáži. . . . Hlavní věcí bylo, nic nezobrazovat jinak, než jak v přírodě se jeví, a poddávat se toliko jí, bez příměsí manýry at jakéhokoliv umělce, t. j. nemalovat obrazů à la Rembrandt, à la Rubens, ale prostě, abych tak řekl, à la natura!“ *) Jaký to zjev neobyčejný, neočekávaně se zjevivší! Jak se tu prodral už sebevědomě pramínek umění čistě ruského, národního! A nejen podivuhodně cítil, on také tak maloval, alespoň hlavní věci své. To je další vrcholek. Venecianovou cestou dali se četní jiní, ne tak všichni nadaní, ale přec milí. Zvláště třeba jmenovati Orlovského, „ruského Wouwermanna“.

Už dobrou cestu projektovali, ba už ji také stavěli, aby po ní ruské umění ubíralo se k svému cíli. Ale opět přivalila se hrozná přímo vlna nového akademismu, tentokrát zvláštním způsobem osvětlená — zdála se přímo „báječným“ zjevením a způsobila nejen zmatek v myslích, ale hotové omámení obecnstva, spisovatelů (Puškina, Gogola!) i samých malířů. Byl to „Poslední den Pompejí“ od Karla Brjullova (1799—1852). O této události obšírně bylo psáno v řečeném článku těchto listů. Dnes tato modla nehne už nikým; jen podobiznami svými, pracemi veliké hodnoty, žije podnes Brjullova. Ale dlouhou dobu modla ta šířila nákladu, a podléhali jí nejen umělci nesamostatní, nýbrž i vysoce nadaní, na př. Bruní.

V bujícím tom akademismu, tvářícím se nesmírně vznešeně, ozval se najednou zdravý ruský smích, gogolovský, a řeč veselá, ale také pronikavě dojímavá, bez nejmenší sentimentality. Z kreseb Fedotova (1816—1852) zazněl ten čistě ruský hlas, jenž vzrůstal do síly hogarthovské, ale náhle byl přeražen smrtí mladého

humoristy a mravokárce. Obecnstvo pochopilo, kam kresby ty míří, a zalíbilo si v nich. Kresba a malba byly tu prostředky pouze výpravnými.

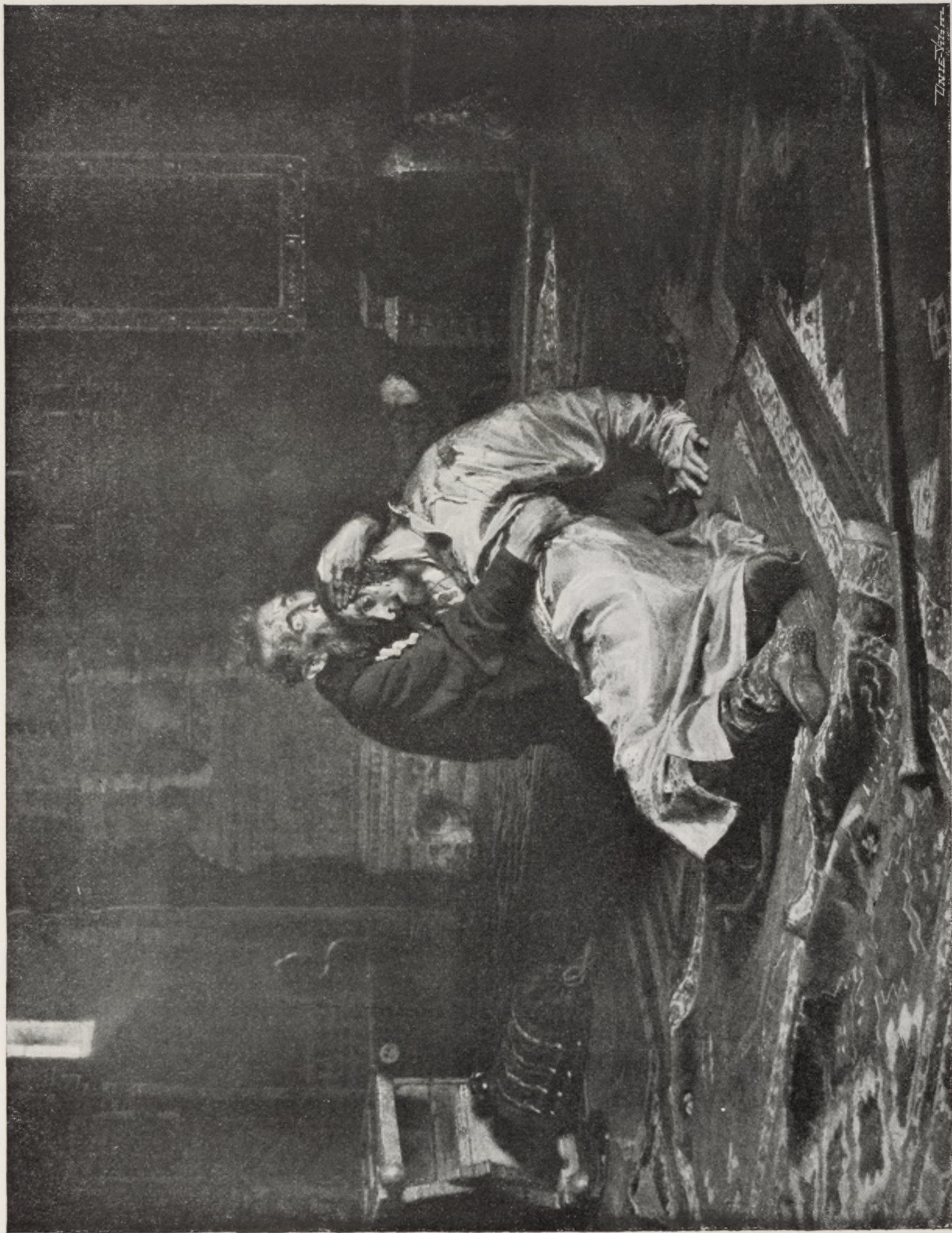
K ruskému životu, hlavně k jeho bolestem, naklonil se rovněž Perov (1833—1882), ale už někrasovsky, hořce, s tendencí silně vyjádřenou, účinnou, protože vychází z nitra mocným soucitem anebo prudkou nevolí vzrušeného. Také u něho stránka výpravná byla silnější než malířská. Malíře ještě nejvíce pozorovat na některých jeho podobiznách, na př. Dostojevského.

Ale nejvýše zasáhl Alexandr Ivanov (1806—1858), opravdové zjevení ruského umění v polovině 19. století. „V něm žila dětská, andělská, hloubavá duše, pravá duše proroka, žíznící po pravdě a nebojící se mučnickví . . . Viděl v Bohu tajemství krásy a představoval si umění jako mystický projev božstva ve viditelné formě.“ *) Ale doba ho nepochopila. Byla tehdy příliš zaměstnána řešením

*) Александръ Бенуа: Русская живопись. I. Петроград 1901. Dosud vyšel I. díl těchto znamenitých dějin ruského malířství, tím cennějších, že autor jejich, kritik širokého rozhledu, vědění a bystrého soudu, sám jest vynikajícím malířem.

ILJA J. RĚPIN. —
CAREVNA SOFIA
V ŽALÁŘI. 1879. —

ILJA J. RĚPIN.
TRAGICKÁ SMRT CAREVICE
JOANNA, SYNA IVANA HROZ-
NĚHO. 1885.

ILJA J. RĚPIN. ———
STUDIE TUŽKOU. 1883.

ruských boháčů velebený, poněvadž dovedl tak vydatně vyhovovat jejich vkusu a zálibě po zevnějším lesku, zvláště svými výjevy ze života bojarského, parádními, ale beze všeho života. Jen první jeho práce jsou lepší. — K směru druhému přidala se četná řada malířů. Odpor k akademii tehdejší, hrozně zastaralé, sdružil je neočekávaně a přímo vymrštil do skutečného života. Sdružili se r. 1870 v „Tovaryšstvo“, aby pořádali výstavy po větších městech ruských, tedy výstavy kočovné („peredvižnyje vystavki“, odtud také umělce zvali „peredvižniky“); zachtěli „zanést umění na venek, učinit je ruským, rozšířit jeho obecnost a otevřít mu okna i dvěře, vpustit volný vzduch“. Mjasojedov pojal tu myšlenku, získal pro ni Perova, hlavu umělců moskevských, a Kramského, jenž stal se hlavou mladých malířů petrohradských. K nim přidali se Ge, Prjanišnikov, Polěnov, Savickij, Jarošenko, Jakobi, Korzuchin, Vladimir Makovskij a jiní; krajináři Savratov, Šiškin, Polěnov, později Světoslavskij, Dubovskoj a jiní.

Energický Kramskoj (1837—87) stal se duší tohoto sdružení, rádcem, soudcem a hlavním agitátorem. Sám přál si stoupati za Ivanovem. Přečíslné náčrty kreslil ke svým zamýšleným rozměrným obrazům, ale jen pouhými slovy, v listech svých k přátelům. Když ze slov psaných idea měla se vtělovati v postavy kreslené a malované, tvůrčí síly se nedostávalo. Jeho „Kristus na poušti“ a „Zdráv buď, králi Židovský!“ (nedokončený) hledí na nás jako osení slabě vzešlé a hodně vyschlé, kterého je nám tím více líto, zvíme-li, jak rozsáhlé přípravy konal k němu zasévač neobyčejně pilný. Kramskému dařila se jen hlava lidská. Některé jeho podobizny jsou velkolepé výrazností svou, na př. obě podobizny Šiškina (z nichž jedna zaryla se v paměť všem návštěvníkům lonské výstavy peredvižníků), L. Tolstého a j.

praktických otázek, bylo po válce Krymské, pracovalo se o osvobození lidu selského z nevolnictví. Tehdy nálada obecná byla někrasovsky zbarvena, a ideály Ivanova byly jí cizí. Když r. 1858 přivezl svůj obraz, dílo svého života, „Kristus zjevuje se lidu“ z Říma do Petrohradu, uvítal ho tam chlad, a jenom začátečník jeden, mladý Kramskoj, uvítal dílo to, geniální po stránce vnitřní, zbožně nadšeným pozdravem ve svém zápisníku. Jenom tento jinoch pokládal je za východisko k novému umění, avšak i on obrátil se později jinam. Ideály Ivanova tím nezašly, než jen poodešly na čas stranou, aby v době pozdější, v naší to době, vrátily se v nové kráse a ve svěžejší.

Akademism stále byl ještě mocný. Někteří umělci šli dále bez všelikého přemýšlení po stopách Brjullovových, jiní zablédli se na skutečný život ruský. Realism pozvolna se vzcháhal v malířství, jako už vítězně zavládl v literatuře. Mezi prvými byl Konst. Makovskij (nar. 1839), od

ILJA J. RĚPIN. —
ZÁPOROŽCI. 1891.

Nikolaj Ge (1831—94), znamenitý talent, také zabočil od historických temat k cíli, jež si Ivanov vytknul; ale jinou cestou. Také on zobrazoval Krista, jednou před Pilátem („Co jest pravda?“), po druhé na kříži. Pravým stoupencem Ivanova však nebyl. Nebylo v něm jemnosti mistrovy. Byl přílišný, krutý naturalista, rozumový; v jeho Kristu není božství. Veliká síla dramatická však jest v jeho obrazech, ačkoliv cítit v nich úmyslnost.

Skutečnost lákala většinu malířů: výjevy a události úřední, rodinné, socialní; zbožnost a pověra; neuvědomělost a opilství; hýřivost boháčů a bída mužická atd. Nejsilnější tóny nasadil V. V. Vereščagin (nar. 1842). Nejdříve maloval přírodu a lid v Turkestaně a v Indii, proslul však jako smělý zobrazovatel hrůz válečných, ne lesklých parád vojenských na výzdobu arsenálů, ale strašné pravdy životní. Síla jeho tendence jest ohromná; nepoměrně menší sílu má umění jeho malířské.

Rada krajinářů vystoupila. Už prvá třetina 19. století měla sice velmi zajímavé krajináře, ale vábila je nepoměrně více krajina italská než ruská (Aleksějev, Ščedrin, Lebeděv). V 2. polovici je to už hlavně krajina ruská. Savrasov zachycuje náladu její; Šiškin, malíř ruských lesů, ve své pravdivosti poněkud strážlivý; Vasiljev, už intimnější; Polěnov maloval pěkné pohledy na chrámy a paláce moskevského Kremlu i bohaté jejich vnitřky a množství krajin řeckých, palestýnských a egyptských; Kujindži, podivuhodný malíř bájivé ukrajinské noci, stepí i Dněpra za jitra; moře maloval Ajvazovskij (1817—1900) a často s velkolepostí jeho světelných divů; mnohem mladší z předvižníků Světo slavskij a Dubovskoj a jiní město, krajinu i moře. (Ajvazovskij, Vereščagin a Kujindži nestali se členy Tovaryštva.)

Tato perioda ruského malířství ve znamení realismu dosáhla vrcholu v Rěpinovi. On jest „malíř prvního řádu, ovládající svrchovaně barvami a kresbou“ — zní úsudek všeobecný i těch mladších umělců, kteří odtrhli se od předvižníků a razí nové, samostatné cesty. Narodil se 24. července 1844 v Čugujevě v Charkovské gubernii. Vzdělal se na akademii petrohradské, na níž r. 1871 za obraz „Probuzení dcerky Jairovy“ dostal cestovní stipendium. Pobyl v Paříži a v Itálii.

ILJA J. RĚPIN. —
BURLÁCI. 1873.
(KRESBA PÉREM
DLE ORIGINALU.)

Tam namaloval ruskou pohádku „Sadko v říši mořské“. R. 1873 už byl v Rusku, mnoho získal a nic ze svého neztratil, dokončil „Burlaky“ (tahače lodí na Volze) a způsobil jimi sensaci. Brjullovec Bruní nazval je největší profanací umění; Kramskoj spatřiv jejich kolorit, prohlásil, že Rěpin jediný ze všech malířů ruských dospěl v něm k mistrovství; Dostojevský vzdal naprostou chválu životní jejich pravdě; na výstavě Vídeňské téhož roku slaveni byli jako nejslunnější obraz celé výstavy. Po nich následuje řada obrazů ze života současného i z dálné minulosti a řada slavných podobizen. Rěpin jest profesorem akademie petrohradské. Napsal také několik článků o věcech uměleckých do ruských časopisů a vydal je letos v knize „Воспоминанія, статьи и письма изъ-заграницы“; víme o ní zatím jen tolik, že články ty, jako vůbec vše, co Rěpin veřejně mluví a píše, vzbuzovaly živou polemiku.

A dále, po nových, jistějších už cestách, valí se výtvarné umění ruské. K lidovým zdrojům poesie vrací se Viktor Vasněcov (narozen 1848) i k lidovým útvarům krásy; povznáší malbu náboženskou, touží dávat tělo duchovním ideálům ruského národa, se zdarem tu větším, tu menším; rozhodně však jeho snahami a pracemi umění ruské se obrozuje. Pochopili je a posílili se jimi mladší umělci, hlavně Nesterov, Helena D. Polěnova, Korovin, Maljutin, Vrubel, Bilibin, Golovin, Jakunčikova, Davidova a jiní, s překrásným zanícením studující život lidový, jeho byt, okolí a ve všem duši jeho. Minulost, totiž starého ducha jejího, zachycuje šťastně Surikov. Malíř Šerov a sochař kníže Trubeckoj řadí se k největším portretistům světovým. Levitan, Ap. Vasněcov, Benois Alex., Vinogradov jsou vzácní poetové krajináři. Maljavin, skvělý kolorista; Somov a Lansere, poetičtí fantasté, s jemným smyslem pro dekorativnost. Atd. O tom příště obsírněji promluví hlasy ruské. Rěpin povahou svého umění není těmto mladším cizí, naopak, on stýká se s nimi, třeba osobně se jich straní a s nimi polemisuje. Je tak šťasten, že možno o něm říci: Mezi mladými jest Tvé místo!

FR. TÁBORSKÝ.

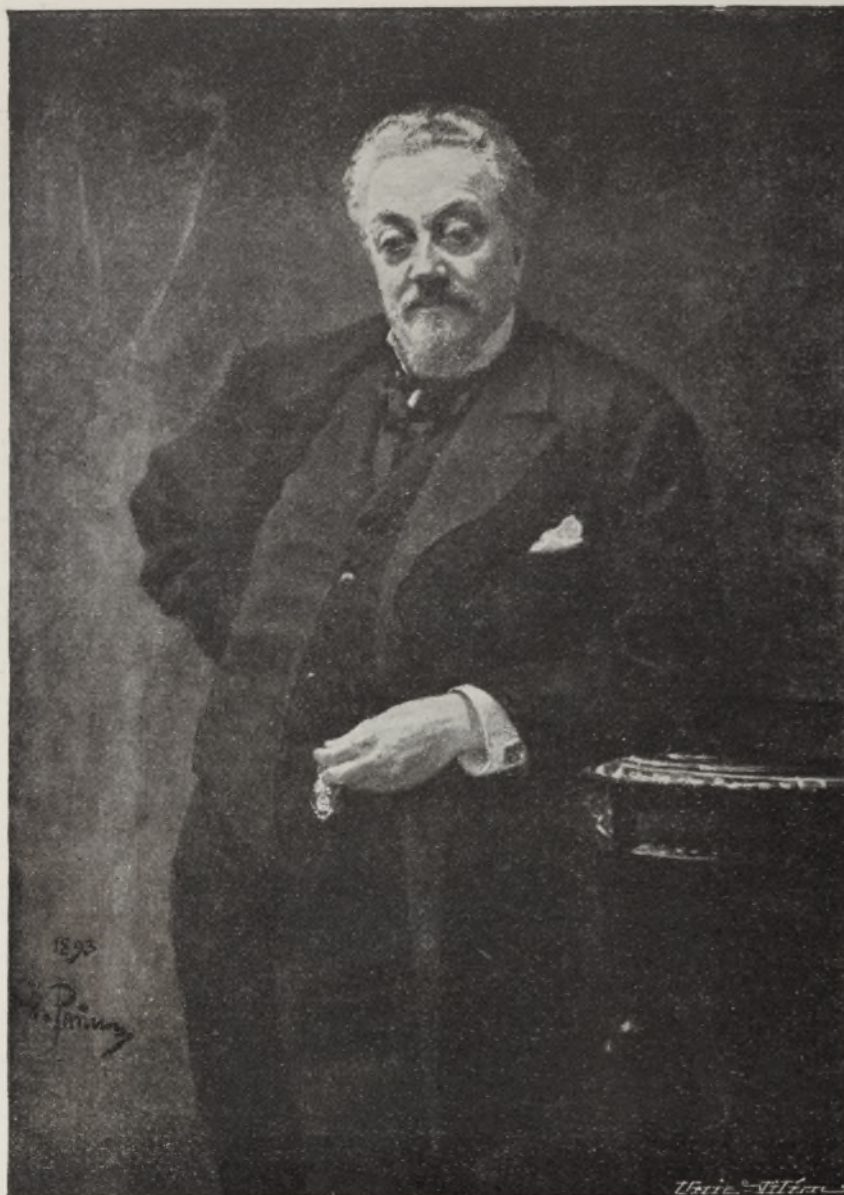

ILJA J. RĚPIN. ———
 PODOBIZNA BÁSNÍKA
 FOFANOVA. 1886. ———

— ILJA J. RĚPIN.
PROCESSI. 1880.

— F. M. DOSTOJEVSKÝ.
 O „BURLÁCÍCH“. „Sotva že jsem přečetl v novinách o burlácích p. Rěpina, hned jsem se zalekl“, napsal v „Graždanině“ 1873 Dostojevský. „Už sám sujet je hrozný: u nás jaksi ujalo se mínění, že burláci jsou nejzpůsobilejší, aby zobrazili známou sociální myšlenku o nesplatném dluhu, jež vyšší třídy dluhují lidu. Připravil jsem se také, že uvidím je všechny ve zvláštním obleku, s pověstnými znameními na čele. A hle, co jsem spatřil? K mé radosti všecek strach můj ukázal se zbytečným: burláci, opravdoví burláci a nic víc. Ani jeden nekřičí z obrazu na pozorovatele: „Pohleď, jak jsem nešťasten a do jaké míry stal jsem se dlužníkem lidu“. A již tuto jedinou stránku možno přičísti za nejznamenitější stránku umělci. Slavné, známé figury: dva přední skoro smějou se, alespoň ani zdání u nich není o pláči, a ani jim nenapadne, aby přemýšleli

— ILJA J. RĚPIN.
 NIHILISTÉ. 1883.

ILJA RĚPIN.
 PODOBIZNA.

o sociálním svém postavení. Vojáček potměšile si vede a přetvařuje se, chce si nacpat dýmku. Klučina tváří se vážně, křičí, ba hádá se, též — podivuhodná figurka, téměř nejlepší v obraze a stejná po úmyslu s nejzadnějším burlákem, mužikem se svěšenou hlavou, jenž vleče se stranou a jemuž ani do tváře nevidět. Není možno ani si představit, že by myšlenka o politicko-ekonomických a sociálních povinnostech vyšších tříd k lidu pronikla kdy do této ubohé, svěšené hlavy tohoto mužička, věkověčným hořem ubíjeného a — víte-li, milý kritiku, že tahle pokorná nevinnost myslí tohoto mužička dostihuje cíle nesrovnaně spíše, nežli myslíte — zvláště vašeho vedoucího, liberálního cíle! Vždyť leckterý pozorovatel odejde s rozruchem v srdci a s láskou (s jakou láskou!) k tomu mužičkovi, anebo k tomu hošíkovi, anebo k tomu čtveráku — chlapu vojáčkovi! Vždyť nemožno nezamilovat si jich, těch bezzáštinných, nemožno odejít, aby si jich nezamiloval. Nemožno nepomyslet si, že jest dlužníkem, opravdovým dlužníkem lidu Vždyť o této burlácké „partii“ bude se mu zdát ve sně, po patnáct let bude vzpomínati na ni! Ale nebýt oni tak přirození, nevinní a prostí — nevzbuzovali by takového dojmu a netvořili by takového obrazu . . .“

